

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.





TIDSKRIFT FÖR SOCIALA ♦ ♦

OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

REDAKTÖR: LOTTEN DAHLGREN ♦ ♦ ♦

INNEHÅLL:

L. D—N.: En kvinnornas historia. Reformarbetet till förbättrande af kvinnans ställning af Alexandra Gripenberg.

ANNA SÄVE: Några drag ur Maria Stuarts ungdomslif.

F. E.: Något om ambulatoriska skolkök på landsbygden.

Litteratur: L. D., Gunnar Gran af Maria Rieck-Müller. — E. Wbg., Lille Johannes af Fredrik van Eeden. — L. D., Det förlofvade landet af Alvilde Prydz. — L. D., Högfjällsprästen af Ingeborg Maria Sick.

Föreläsningar i sociala ämnen.

Föreningsmeddelanden.

SVECIA,

Solidt, tidsenligt Lifförsäkringsbolag.
Ömsidighetsprincip. — Svensk dödlighet.

Kontor: Regeringsgatan 40.

Olycksfall-försäkringsanstalten GOTHIA.

Afslutar olycksfallförsäkringar på liberalaste och tidsenligaste vilkor.

Hufvudkontor: Regeringsgatan 40, 2 tr.

Aktiebolaget Nordiska Kompaniet.

Textilafdelning, Thyra Grafström.

Färdig och påbörjade **Broderier** på siden, kläder, hirt- och vllstrammal, passande för Dukar, Portieret, Mattor, Kuddar, Serveringsdukar m. m. Mönster utlymnas. Rekvisitioner från landsorten ombesörjas pr omgående.

Obs! Ändrad adress: Regeringsgatan 5.

Bröderna Pählmans Skrif-, Språk- & Handelsinstitut,

A. T. 84, Riks- 56 06, Stockholm. Stora Vaktargatan 2, 1 och 2 tr. upp.
Fullständigt Handelsläroverk med öfning- och mönsterkontor.
Aviskurser, Terminkurser, 3 mån. kurser. Kurser i särskilda ämnen.
Undervisningen berättas af 21 lärare. Nya elever emottagas dag-
ligen. **Prospekt** gratis på begäran.
Söndagssektioner. Skriftstatistiken fortgår oförändradt.



Giffria behandlingsmedel

å sår vinna bland vetenskapsmän allt större användning. Med egenskapen att vid rätt användning och lämplig utspädning vara lika oskadligt som bakteriefritt vatten förenar Fil. Dr. P. Håkansson's fabrikat Salubrin egenskapen att vara antiseptiskt till att oskadliggöra både bakterier och deras giftiga produkter. Det är därför användbart å friska sår af alla slag, insektsfyng, tuberkulösa sår m. m., på samma gång som det är det lämpligaste medel att handhåvas af den stora allmänheten. Salubrin tillhandahålles i Parfym-, Speceri- och Färgaffärer. Partilager hos Geijer & C:o, Stockholm.

Saisonens nyheter i Höst- & Vinter-KAPPOR

— för damer —

i stort urval hos

**Aktiebolaget Nordiska Kompaniet,
Stureplan.**

Hygieniska Skodon tillverkas för Herrar, Damer och Barn.

OBS.! Prisbelönda af Dräkt-Reformföreningen.

Skodon tillverkas äfven efter modern fason.

☛ Allt arbete utföres noggrant och af bästa material. ☛
Reparationer verkställas väl och på bestämd utlofvad tid.

**P. GUST. PETTERSSON,
52 Drottninggatan 52.**

Stockholms Läsesalongs Bibliotek och Läsesalar,

hvarrest den moderna in- och utländska bok-, tidnings- samt
tidskriftslitteraturen och landsortstidningar finnas,

hållas tillgängliga:

hvardagar kl. 10 f. m.—9 e. m.

sön- och helgdagar kl. 2—¹/₂ 10 e. m.

25 Beridarebangatan 25.

**Å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå,
Stockholm, 54 Drottninggatan,**

finnas anmälda kvinnliga arbetssökande såsom: lektionsgifvare i olika ämnen, svenska och utländska lärarinnor för hem och skolor, kontors- och skrifbiträden, bonner, husföreståndarinnor, sällskap och biträden i hem, föreläserskor, gymnaster m. fl.

För kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna vården af sina värdepapper och skötseln af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrodda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning

(Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10-4),

som under garanti af **Stockholms Enskilda Bank** åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatafdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten infutna medel. Vidare efterser Notariatafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny placering af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatafdelningen, underrättar Notariatafdelningen gäldenären därom att räntorna å in-teckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatafdelningen att in-teckningarne blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdel-ningen deponerad in-teckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter **Stockholms Enskilda Bank** därigenom uppkommen skada,

Förvaringsafgift: 50 öre för år pr 1,000 kronor af deposi-tionens värde, dock ej under två kronor.



Klagomål öfver svårighet att få köpa verkligt god Ättika har föranledt Liljeholmens Vinfabrik att tillhandahålla sin, sedan många år för god smak och fin arom kända Ättikssprit, på förseglade flaskor försedda med fabriken's etikett och spädningstabell.

Aug. Magnusson

44, 46 & 48 Vesterlånggatan 44, 46 & 48

31 & 33 Stora Nygatan 31 & 33

(ingång endast från Vesterlånggatan)

STOCKHOLM

Min nya Afdelning

för

Hvita varor

erbjuder odisputabelt största urval af:

Duktyger, Handdukar, Linnelärfter
och alla slags **Hvita Väfnader.**

Almedals, Norrköpings (Tuppen) och
Gamlestadens samtliga **Väfnader**
ständigt på lager till *fabrikpris.*

Då helt stycke tages lämnas *extra rabatt.*

All slags Linnesömnad och Märkning
utföres *omsorgsfullt* å egna Atelierer.

För **Utstyrslar** ovilkorligen bäst och billigast

Solida varor. Största urval.
Billigaste priser.

Aug. Magnusson,

STOCKHOLM.

En kvinnornas historia.

Reformarbetet till förbättrande af kvinnans ställning

af *Alexandra Gripenberg*. III del.

Hur mycket än under de sista årtiondena skrivits i kvinnofrågan, kan man på föreliggande arbete med full rätt tillämpa slagordet, att det fyller ett länge känt behof. Ty fastän oräkneliga publikationer under tidernas lopp sett dagen i detta ämne, har man hittills saknat en systematiskt utarbetad kvinnornas historia, sådan som den fröken Alexandra Gripenberg nu skänkt oss.

Det är resultatet af årslånga studier och samlandet af material af en i sanning häpnadsväckande rikedom förf. här lägger fram, ett genom sitt omfång och sin gedigenhet enastående verk, hvilket utgör ett slående vittnesbörd om hvad kvinlig intelligens, energi och arbetskraft kan åstadkomma äfven inom ett jämförelsevis så nytt område som det kulturhistoriska. Det är en uppslagsbok med en dylik publikations bästa egenskaper: grundlighet, sakkunskap och öfverskådlighet, och på samma gång ett arbete med stora litterära förtjänster. Nog af för kvinnorörelsen, särskildt den nordiska, är det af högsta betydelse och en längre anmälan än den som vanligen brukar förbehållas åt litteraturalster bör därför i hög grad vara på sin plats i en kvinnotidskrift.

* * *

Reformarbetet till förbättrandet af kvinnans ställning är den rakt på sak gående titel förf. gifvit sin bok. Hon har därmed redan på själfva omslagsbladet häfdat sin ståndpunkt: kvinnosakskvinnans, som tar afstånd från tidens hyper-estetiska smakriktning. Jag tror emellertid, att hade titeln varit mindre matter of fact skulle boken förvärfvat fler läsare. Den ger nämligen så mycket mer än den loftar. Den innehåller ej bara torr statistik, sådan den bortskämda kultur-

människan har så stor respekt för, nej, jämte de oundvikliga siffrorna och tabellerna rymmer boken mycken levande historia, en rikedom på intressanta fakta och detaljer, dess öfversikter bära i så påfallande grad subjektivitetens prägel, att vare sig den läsande är hugad att instämna eller protestera, ledsnad är hvad han minst af allt erfar vid dess studerande. Innehållet *måste* intressera hvarje för kulturutvecklingen vaken människa, och särskildt bör ingen tänkande kvinna, som en gång fått ögonen öppna för hvad hennes egen insats däri gäller, förhålla sig ligkiltig till fröken Gripenbergs verk.

Det arbete, som härmed anmäles, utgör afslutningen af en för 10 år sedan påbörjad serie. Ifrågavarande volym bildar dess tredje del, den på långt när drygaste, och behandlar kvinnan i de skandinaviska länderna.*) Efter en kortare öfversikt af kvinnans ställning i äldsta tider, den då skandinavismens idé var ett historiskt faktum och forntidskvinnans historia alltså var gemensam egendom för nordens alla riken, öfvergår förf. att behandla hvar land för sig, börjande med *Sverige*.

Därpå följa *Norge, Danmark* (med Island) och sist förf:s fädernesland *Finland*. Ett bihang, inlägg i en polemik rörande »Kvinnosaksföreningen i Finland», avslutar delen.

Att mer än i allra största korthet redogöra för innehållet af ett så voluminöst verk — det utgör 500 sidor så när som på *en* — kan här ej ifrågakomma. Särskildt hvad Sverige beträffar torde dessutom hvad som rör det rent faktiska vara väl känt för denna tidskrifts läsare. Några nya, utforskade områden ger sig för öfrigt ej förf. in på. Hennes plan är att i ordnad och, när det låter sig göra, i kronologisk följd sammanföra det viktigaste af hvad som under tidernas lopp utträttats för det kvinliga släktets höjande inom de respektive länderna.

Hvarje special-historia inledes med en historisk återblick. I raska, koncisa drag lämnas här en resumé af hvad den äldsta häfdateckningen har att förtälja om kvinnans ställning inom familjen och samhället. Det stora tidsafståndet låter oss till börja med se allt som ett landskap insvept i dimma, blott här och hvar uppdyka enstaka betydelsefulla namn som hållpunkter i töckenhafvet. Påfallan-

*) *Första delen* (tryckt 1893), behandlar kvinnorörelsen i Amerika, England, Tyskland, Österrike, Nederländerna, Belgien, Schweiz, Ryssland, Polen, Böhmen, Ungern och Grekland. — *Andra delen* (med tryckår 1898), innehåller Frankrikes, Italiens, Spaniens och Portugals kvinnors historia. Den avslutas med ett längre bihang. (Se anmälan i Dagny, 17 häft. 1898 årg.)

de är *Sveriges* rikedom på sådana för kvinnans utvecklingshistoria märkliga namn allt från den dunkla medeltiden. Man behöfver blott påminna om de kvinnovänliga lagstiftarne Erik den helige, Magnus Ladulås, Birger Jarl. Svenskarnes chevalereska sinnelag förnekar sig icke redan på detta tidiga stadium af vår samhällsordning.

Så börja äfven kvinliga stjärnor sprida ljus öfver sitt köns hittills opåaktade tillvaro. *Birgitta* är ett sådant klart skinande ljus, vidare *Margareta* — Danmarks största medeltida kvinnonamn — och allt som århundradena framskrida: *Kristina Gyllenstierna*, *drottning Kristina*, så 16- och 1700-talens, genom Ellen Fries' skildringar för oss välbekanta »märkvärdiga kvinnor» och, för att med förf. gå stormstegsvis genom tiderna, endast fasthållande det mest framträdande, — *fru Nordenflycht*, *Anna Maria Lenngren*, obestriddigen upplysningstidshvarfvets förnämsta kvinnosakskvinnor hur starkt namnens bärarinnor än månne försöka häfda den gängse ståndpunkten, hvilken »vill en svaghet se, som könets skillnad visar».

Den svenska kvinnofrågans uppträdande på den historiska skådeplatsen som en medveten rörelse börjar, som hvar man vet, med *Fredrika Bremer*. Förf. ger äfven full valör åt denna »ädla, helgjutna personlighet» och betydelsen af hennes lifsgärning, hvaraf, säger hon, »ej blott hela nordens utan en stor del af den bildade världen i mer och mindre grad fått njuta följderna».

Från *Fredrika Bremer* är öfvergången gifven till hennes efterföljerskor: *Sophie Adlersparre*, *Rosalie Olivecrona*, *Ellen Ankarsvärd*, hvilka alla erhållit vackra eftermälen, och så äro vi inne på vår egen tid och känna oss ej längre som opartiska åskådare utan som mer eller mindre verksamt ingripande medspelare i själfva handlingen. Förf. lämnar också nu den lugnt refererande historieskrifvarens roll för att med den kraft, hvaraf hennes utpräglade personlighet är mäktig, taga parti för eller emot. För alla dem, som något så när behärska situationen inom nutidens kvinnorörelse, blir fröken Gripenbergs uppträdande fullt konsekvent, ehuru det måste förefalla färgadt af den ensidighet, som för den målmedvetna partimänniskan kanske är oundvikligt.

För fröken Gripenberg är 80-talet idealet. Hela hennes sympati är riktad ett par tiotal år tillbaka i tiden, den då L. J. Hierta gaf impulsen åt reformarbetet till förbättrandet af kvinnans ställning, och mot denna ljusa bakgrund framstår vår tid så mycket dystrare, dess sträfvan som en tillbakagång och en dekadans. Med en sådan åskådning blir i fråga om det organiserade kvinnoarbetet den nu

upplösta föreningen »Gift kvinnas äganderätt», den för vår svenska kvinnorörelse egentligen »banbrytande, väckande, ungdomskraftiga», under det att det arbete, som utföres af en association som Fredrika-Bremer-Förbundet knappast tillmättes annan betydelse än den att vara af »mera allmänt filantropisk» art.

Här är ej naturligtvis rätta platsen för bedömandet af rättvisan i fröken Gripenbergs uppfattning om Förbundet, det måste dock beklagas att den torra referatstil som förf. användt och som utgör en sådan kontrast till hennes i allmänhet så liffulla och med väl valda citat illustrerade framställningssätt, skall för läsaren göra det svårt att få en klar föreställning om hvad som är den verkliga innebörden af denna förenings mål och verksamhet. I sin redogörelse för Sveriges kvinnoarbete i allmänhet återgår visserligen förf. tidt och ofta till Förbundet, liksom hon flitigt anför Dagny som källa för sina uppgifter, men man behöfver icke vara jäfvig i saken för att finna, att en fullt lifskraftig och i ständig utveckling stadd kvinnoorganisation som vår, hvars betydelse för sitt lands *nu* pågående kvinnorörelse väl torde vara obestridd, förtjänat ett bättre öde än att som här skedt affärdas med en ur årsberättelserna gjord axplockning om ett par blad.

Historiken af »det organiserade kvinnoaksarbetet», hvaraf här ett par punkter framhållits, följes af en ganska ingående redogörelse för kvinnans verksamhet inom andra områden, såsom *sedligheten, nykterheten, välgörenheten* — »ett af de vackraste bladen af den svenska kvinnans historia» — kvinnoassociationer af olika syften uppräknas med en rikedom på detaljer och siffror, som ehuru lärorik och upplysande, i en del fall förefaller väl minutiös. — *Kvinnouppfostran* fyller ett intressant kapitel; äfven här lämnas en historisk utredning af så väl den högre som den lägre undervisningen, konst- och musikakademierna, den högre flickskolan, seminarierna, folkskolan, den praktiska undervisningen, gymnastiken o. s. v.

Åt *de praktiska områdena* ägnas mycken uppmärksamhet; kvinnan inom de olika yrkena, från de som utöfvas af kroppsarbeterskan, till kontors- och butikbiträdenas, barnmorskornas, sjuksköterskornas och de i statens och kommunens tjänst anställda. *Kvinnan på de lärda banorna* och *på konstens och litteraturens* område lämnas naturligtvis ej ur räkningen, ehuru, i synnerhet hvad de senare angår, det knappa utrymmet och rikedomen på stoff synas ha kommit i konflikt med hvarandra. För den sakkunnige måste därför förteckningen på de svenska kvinnor, som gjort sig ett namn inom vitterhet och skön konst

förefalla mycket ofullständig. Men samtidigt må man erkänna upp giftens stora svårighet, och då förf. redan i sitt företal brutit udden af anmärkningarna genom att utbedja sig öfverseende med de fel och misstag, som hon erkänner ej »torde kunna undvikas i ett arbete af detta slag» blir ett påpekande af luckorna och felen mindre chevalereskt.

Endast i ett par fall kan jag ej underlåta att visa på luckor, som för en svensk läsare falla alltför starkt i ögonen, och det är, att i fråga om samtiden, som väl äger många dugande men få öfverlägsna kvinnliga personligheter, dr *Karolina Widerströms* och fröken *Anna Sandströms* namn icke satts i samband med den nutida svenska kvinnans utvecklingshistoria. Den framstående plats, som dessa båda kvinnor intaga som föreläserskor och skriftställarinnor, den förra hufvudsakligen inom det fysiska, den senare på det andliga uppfostringsarbetet, det inflytande deras ord utöfvar på det uppväxande släktet kan icke skattas nog högt, hvarföre deras namn ej borde saknats i ett arbete, som vill erbjuda »det hufvudsakligaste rörande kvinnofrågans framträdande, fortgång och närvarande ståndpunkt i Skandinavien.»*)

Men för att återgå till referatet, som, hvad beträffar Sverige, kommit att blifva väl omfångsrikt, bör till slut nämnas, att en sakkunnig framställning af *kvinnans rättsliga ställning* kompletterar historiken öfver det kvinnliga reformarbetet i vårt land. Till förf.:s under rubriken »Reaktionen» affattade slutomdöme om kvinnosakens nuvarande ställning, skall jag sedermera återkomma.

* * *

När man från sitt eget folk öfvergår till de andra nordiska ländernas, kommer man in på ett gebiet, som utan att vara en främmande, erbjuder ofantligt mycket nytt, och man kan nu bäst bedöma värdet af att som i fröken Gripenbergs bok på ett ställe se sammanfördt det viktigaste af hvad som rör kvinnans ställning och arbetsområden. Utan att störas af sin subjektiva uppfattning, så oundviklig då man är part i egen sak, kan man nu helt hänge sig åt nöjet att låta sig instrueras. Af synnerligt intresse äro de jämförelsepunkter, som genom fröken Gripenbergs undersökning erbjudas mellan de skandinaviska systerfolken, där så mycket visar på en andlig frändskap och mycket på karaktäristiska skiljaktigheter. Sedan

*) *Karolina Widerström* nämnes dock som Sveriges första kvinnliga läkare, *Anna Sandström* i samband med den »i pedagogiska spörsmål aktade» tidskriften »*Verdandi*».

man gjort sina jämförelser, ger man emellertid förf. rätt, att det är ett öppet spörsmål, som är svårt att besvara, i hvilket af de nordiska länderna kvinnans ställning är bäst. *Norge* och *Danmark*, för att tillsviðare lämna förf:s fädernesland å sido, ha liksom Sverige sina stora namn inom kvinnans historia, sina banbrytare, förkämpar och — martyrer — Camilla Collett, Gina Krog, Aasta Hansteen för *Norge*, Mathilda Fibiger, Pauline Worm, Kirstine Frederiksen för *Danmark*, för att endast nämna några få af dessa namn. — Reformarbetet har där som hos oss sina ebb och flod, sina stora segrar och sina skarpa bakslag. Skulle man vid uppdragandet af parallellerna tycka, att något af systerländerna för närvarande toge försteget framför de andra, vore det kanske *Norge*, där de sista åren bevitnat det märkliga fenomenet att landets kvinnor med ett slag ryckt upp till kommunalt val- och röstberättigade sociala medborgare. Men så ser man för sig det lifs- och arbetskraftiga lilla *Danmark*, med dess lyckliga kamp för den arbetande kvinnans ekonomiska frihet och vårt Sverige, där, äfven om de stora reformerna låta vänta på sig, en vidare syn på kvinnans rättsliga och borgerliga kraf börjar tränga in t. o. m. på ett mot kvinnovänliga tidsströmningar så väl befastadt område som vårt representanthus — och så återställes något så när jämvikten.

Att förf., då hon kommer in på sitt eget fosterland, *Finland*, blir mest vältalig, faller af sig själf, liksom hennes auktoritet här blir tungt vägande. Det är vackra ord hon funnit som inledning till den *finska* kvinnans historia. »Hvar finna vi», säger hon, »hennes blyga fjät i forntidens dunkel? Icke i konungaborgar, icke i riddaresalar. Aldrig gick hon som sköldmö ut i striden, aldrig bar hon drottninganamn. Hennes håg stod ej till vapenglans eller ärans skimmer. Hellre sjöng hon i den ensliga björklunden om hemmets ljufhet och hjärtats tysta strider.» Poetisk och fångslande är framställningen om Kalevalas, den stora finske nationaldikten, kvinnotyper, däribland Aino, representanten för den rena, ömma, älskande men tillika stolta jungfruligheten. Äfven när man från sagornas mystiska värld kommer in i den mer karga verkligheten med dess sträfvan för laglig rätt och ekonomiskt och socialt oberoende, eller med andra ord i det moderna kvinnoaksarbetet, glömmar man icke den ideella bakgrund, mot hvilken hela den finska kvinnoaksfrågan genom den urgamla sagotraditionen kommit liksom att förtona sig.

Och likväl har densamma utvecklats på en gång mer praktiskt och mer systematiskt än i grannlanden. Den finska kvinnan har

med seg ihärdighet kämpat för sin sak och också vunnit gehör för densamma. Kvinnosaken är i Finland en öppet erkänd och högt aktad nationalrörelse, hvars berättigande näppeligen någon bestrider. I hvilken mån detta är beroende af den personlighet, som i så betydande grad bär upp hela sitt köns sak, kan tyvärr som sig bör ej framhållas i föreliggande arbete. Felet med fröken Gripenbergs bok är nämligen, som jag tror redan anmärkts af någon före mig, att hon icke kan skriva om sig själf, ty den moderna finska kvinnorörelsens historia och Alexandra Gripenbergs äro ju oskiljaktiga. Att den, som skänkt oss teckningen, icke är en afsidesstående åskådare af striden, utan en af dess mest framskjutna ledare, förlänar emellertid skildringen så mycket större liffullhet och sanning.

De sidor, som ge oss en inblick i förarbetet till och de pågående sträfvandena för den finska kvinnans utveckling äro af stort intresse och lärorikhet. Förf. delger oss efter samma plan och med samma rubriker, som vid behandlingen af de andra nordiska länderna, för hvilka jag ungefärligen redogjort i referatet öfver Sverige, en öfversikt af reformarbetets landvinningar i hennes fädernesland. Här liksom öfverallt i boken stöder hon sina uppgifter på tungt vägande citat ur den dagliga och periodiska pressen samt anföranden af uttalanden af framstående både manliga och kvinnliga auktoriteter. Det enda, som för främmande läsare förefaller ha fått en något för stor bredd, är redogörelsen för striden mellan de finska kvinnoföreningarna och hela den vidlyftiga polemik den åstadkommit. Det är det minst ljusa bladet i Finlands kvinnosakshistoria, hvilken i så många andra afseenden framstår för systemationerna som en maning och ett exempel.

* * *

Återstår nu att beröra de med rubriken »reaktionen» betecknade öfversikter, som avsluta de olika afdelningarna, dessa förtjäna så mycket större uppmärksamhet som det är här förf:s ofvan påpekade individuella åskådning gör sig gällande. Här får nutidskvinnan sin dom och kvinnosaksarbetet med henne.

Men när man läser denna svartmålning, däri så godt som hela kvinnosläktet är inbegripet, icke endast representanterna för den fria, hyper-estetiska riktning, som den moderna skönlitteraturen framkallat, utan äfven kvinnorörelsens oförtrutna och allvarligt verkande arbetsbin, då reagerar både ens sunnda omdöme och ens känsla mot den hårda domen. Ty man må aldrig så mycket instämma med

förf. i hennes anatema öfver de för kvinnan nedsättande åskådningar, som utgå från vissa företeelser inom nutidsdiktningen, man må aldrig så djupt känna olyckan af att t. o. m. ur kvinnornas egen midt uppstått apostlar för den s. k. nya läran, man må aldrig så bittert beklaga den långsamhet, hvarmed reformarbetet till förbättrandet af kvinnans ställning fortskrider, man finner ändå, om man tar i betraktande den vinning vår tid med alla sina missgrepp skänkt oss, att ropen på dekadans äro öfverdrifna. Lika litet kan man utan protest mottaga förf:s bevisföring, då hon som stöd för sina satser om vårt släktes anfrätta moral uppletar exempel ur våra kvinnotidskrifter, där, enligt hennes förmenande, »gillande» eller »med försiktig reservation» hållna uttalanden öfver »osedlig skönlitteratur» förekomma, utan att hon samtidigt ger sitt erkännande åt de många tungt vägande ord i dagens lifsfrågor, samma publikationer bjudit sina läsare och hvilka väl i lika hög grad borde angifva ståndpunkten hos den grupp af kvinnor, pressorganet representerar, som en och annan subjektivt hållen bokrecension.

Att skildra de olika idéströmningar, som genomgå en tid är ju hvarje historieskrifvares plikt, men det är af vikt att dessa erhålla sina rätta proportioner. Och med allt erkännande af fröken Gripenbergs klara historiska blick för öfrigt, kan man ej värja sig för den uppfattningen, att hon i sina öfversikter, där den nuvarande situationen inom kvinnofrågan beröres, ej utvecklat den passionfria logik, som verkar öfvertygande på samtiden och klagörande för en eftervärld.

Men trots den gensaga, som vissa punkter i fröken Gripenbergs bok ej kunnat undgå att framkalla, står hufvudomdömet därom fast, att det är ett verk med stora förtjänster och att det intar en enastående plats inom vår tids kvinnolitteratur.

L. D—n.

Några drag ur Maria Stuarts ungdomslif.

Alla känna vi väl till de tragiska händelserna i Maria Stuarts lif såsom Skotlands regerande drottning, hennes olyckliga äktenskap med Darnley, hennes ödesdigra böjelse för Bothwell, hennes strider med de skotska ädlingarna, hennes fångenskap och död. Hvad som däremot torde vara mindre bekant är hennes vistelse vid det ridderliga, eleganta men sedeslösa franska hofvet, som hon med tungt hjärta måste lämna vid så unga år, redan iklädd en änkas sorgedok. Och dock hafva dessa i Frankrike tillbrakta år lämnat outplånliga spår i Maria Stuarts tycken och åsikter och kunna i mångt och mycket förklara de senare tilldragelserna.

Det torde därför kanske vara af ett visst intresse att följa den lilla barnabruden från det dimmiga dystra Skotland till det soliga glada Frankrike och där se henne lefva tillsammans med andra jämnåriga ett lif, omstråladt af lyckans solsken, innan hon obarmhärtigt kastades ut i en alldeles olika värld, där hon icke ägde kraft att hålla stånd mot de mörka makter, som sökte och äfven verkligt lyckades draga henne ner i djupet.

* * *

Vi förbigå de från historien väl kända tilldragelser, som ända från vaggan betungade Maria Stuart med Skotlands ödesdigra kungakrona, äfvenså alla de politiska förvecklingar och hetsiga parti-strider, hvori hennes oskyldiga unga lif utgjorde medelpunkten, och börja vår skildring vid det moment i hennes historia, då hon som sexårig drottning med en svit af öfver hundra personer, däribland hennes jämnåriga lekkamrater, de fyra små Mariorna — Maria Levington, Maria Kleming, Maria Seaton och Maria Beaton — steg ombord på den franska flottan för att öfverföras till Frankrike som dess dauphins korade brud.

Resan gick lyckligt trots de engelska kryssare, som voro utsända för att uppbringa det fartyg, på hvilket drottningen befann sig, och den 20 augusti 1548 satte Maria för första gången sin fot på Frankrikes jord i Roscoff nära Morlaix.* Resan fortsattes uppför

* Enligt *Philippson* m. fl. landsteg hon den 13 augusti i Brest.

Loire till Orléans, hvarifrån hon i små dagsresor färdades till slottet i Carrières, för att sedan öfverflytta till det närbelägna slottet Saint-Germain-en-Laye, så fort detta blifvit iordningställdt till hennes mottagande.

Frans, Henrik II's och Katarinas af Medici äldsta barn, dauphin af Frankrike och Maria Stuarts tillämnade gemål, var vid tiden för Marias ankomst till sitt nya fosterland nära fem år gammal. Han var alltifrån sin födelse ett sjukligt, skrofulöst barn, plågadt af körtel-svullnader, utslag och en svår kronisk snufva, som gjorde att han ständigt talade i näsan. Men om han saknade yttre företräden och hans intelligens ej höjde sig öfver medelmåttan, ägde han däremot ett godt hjärta och ett ädelt sinnelag. Maria Stuart återigen strålade af hälsa och skönhet, men trots olikheten i deras apparition och trots omöjligheten för dem att förstå hvarandras språk, tycktes de båda kungliga barnen genast ha fattat tycke för hvarandra. »Min son och hon» skrifver Henrik II, »trivas så väl tillsammans, som om de känt hvarandra hela sitt lif». Alla vid hofvet blefvo förtjusta i den lilla glada furstinnan, som tycktes redan nu i besittning af den tjuvningsmakt, som skulle blifva så ödesdiger för henne. Konungen kunde timalts betrakta det lifliga, vackra barnets lekar, drottning Katarina slöt den lilla främmande flickan, som hon i framtiden skulle ägna ett sådant glödande hat, till sitt modershjärta, de kungliga barnen älskade henne som en äldre syster, och hennes onklar Guise täflade om att skänka henne en öm omvårdnad. Hofvet beundrade hennes skönhet och påstod, att till och med det hårda skotska språket klingade välljudande i hennes mun. Maria återgäldade denna välvilja med all den kärlek, hvaraf hennes lilla varma barnahjärta var mäktigt. Rörande var hennes halft beskyddande ömhet mot den tillämnade gemålen, »och man kunde redan», skrifver den venetianska ambassadören, »i deras ömsesidiga tillgifvenhet se gryningen till den varma kärlek, som en dag skulle förena dessa båda».

* * *

Det var ingen ringa barnaskara, som uppfostrades i slottet Saint-Germain. Katarina hade skänkt sin gemål tio barn, af hvilka tre afledo vid späd ålder; de andra sju, af hvilka de flesta skulle komma att spela en historisk roll, utgjorde medlemmar i det lilla barnahof, som omgaf Skotlands unga drottning.

Ehuru det franska konungaparet ofta hade så ondt om pengar, att det måste pantsätta sina juveler och andra dyrbarheter, var lifvet vid det franska hofvet synnerligen lysande och lyxen, särskildt i klädedräkt, oerhörd.

Den lilla skotska drottningen uppträdde, såsom vi finna af hofvets räkenskaper, i dyrbara guld- och silfverbroderade, stundom med diamanter besatta dräkter. År 1551, då Maria var i sitt nionde år, förfärdigades åt henne sexton klädningar, sex insättningar till dräkter, tre hufvor, två koftor, en krage, ett lif, en kappa och en muff af sammet, hvarförutom hon detta år erhöi trettiosju par skor. Vidare upptagas i räkenskaperna dyrbara pälsverk, guld- och silfverband, med ädelstenar broderade handskar och skärp, nålar, kammar m. m. Man kan föreställa sig mängden af juveler i den lilla flickans ägo, då man hör, att tre mässingsskrin beställdes för att däri förvara dem. Emellertid begagnade Maria Stuart dessa furstliga dräkter och juveler endast vid högtidliga tillfällen; i hvardagslag var drottningen enkelt klädd och upptagen af för hennes ålder passande sysselsättningar. Hon lärde sig som andra flickor först att sy, brodera och sticka, hon tog lektioner i gitarrspelning och sjöng med de andra barnen Marots' psalmer. Ett af hennes undervisningsämnen torde väcka vår förvåning, nämligen syltning, särskildt af kvittensylt. Enligt tidens bruk spelade hon äfven kort, oftast med dauphin, och räkenskaperna upptaga mycket ordentligt hennes spelvinster och förluster. Vidare förekommo dagliga ridter tillsammans med dauphin i de vackra omgifningarna.

Allt efter som Henrik II:s barnaskara tillväxte, ökades också den vid barnahofvet Saint-Germain tjänstgörande personalen. »Frankrikes barn» — så kallades franska konungens söner och döttrar — hade vid denna tid till guvernör Jean Humières, hvilken förut innehaft samma plats hos Henrik II under hans barndom, och hans hustru, som haft en riklig erfarenhet i barnauppföstran, alldenstund hon själf haft aderton barn, hade öfverinseendet öfver de kungliga småttingarna och deras talrika kvinliga tjänstepersonal. Dessutom hade hvarje barn sin särskilda hofmästarinna.

För att nämna några siffror funnos vid barnahofvet ända till 10 kammarherrar och dessutom 37 »*enfants d'honneur*», hvilka uppfostrades på konungens bekostnad och deltog i de kungliga barnens studier och lekar. Vidare märkas 7 hofmästare, 9 munkänkar, 8 förskarare, 8 stallmästare, 9 löpare, 29 kammartjänare, 6 taffeltäckare m. fl. Dame Humières hade under sig 4 statsfruar, 8 kammar-

fruar, 10 kammarjungfrur och en massa barnpigor m. fl. Dessutom funnos vid det lilla hofvet 5 läkare, 3 apotekare, 4 fältskärer, 4 barberare och en hel stab af handverkare, såsom snickare, tapetserare, skomakare, skräddare, väfvare etc. Bland denna hop finna vi — *mirabile dictu* — endast *en* vattenbärare och *tre* tvätterskor, hvilket ovillkorligen framkallar åtskilliga reflektioner öfver de under denna tid rådande snygghetsbegreppen. I köket voro dagligen 57 personer i verksamhet, men man kan knappast förvåna sig öfver denna stora kökspersonal, då man läser om de oerhörda massor mat, som serverades. Under en enda dag åtgå för Frankrikes barn och deras uppvaktning 23 dussin bröd, 18 stora stycken oxkött, 8 får, 4 kalvar, 20 kapuner, 120 kycklingar eller dufvor, 3 killingar, 6 gäss, 4 harar m. m.

För själens behof sörjde utom 12 allmoseutdelare och en bikt-fader, äfven 3 lärare, bland hvilka märkes Jacques Amyot, Plutarkos' bekante öfversättare, och 16 kaplaner. Härtill kom äfven uppvaktningens egen betjäning. Emellertid hade redan Frans I förbjudit de vid hofvet tjänstgörande att hafva mer än en betjänt hvar. Det hölls äfven noga reda på, att hofvets tillhörigheter ej förskingrades eller att mat utbars från köken. Straffen för dylika förseelser voro ganska stränga, afsked för de äldre och ris för de yngre.

Barnahofvet vistades ej beständigt i Saint-Germain utan ombytte många gånger om året af olika anledningar vistelseort. Dessa förflyttningar voro högst besvärliga och en verklig fasa för landbefolkningen, som skulle anskaffa vagnar, dragare, proviant och logis, hvarhelst hofvet färdades fram.

De kungliga barnen hade utom de 37 lekkamraterna äfven en hel del vänner, tillhörande djurvärlden. År 1551 ägde de 4 stora doggar, 22 småhundar, en hel del stora och små ridhästar (Maria Stuart hade två för sin egen räkning), flera sorters falkar och en massa tama fåglar i sina rum. De hade dessutom af furstar och enskilda fått ett helt menageri af vargar, vildsvin, björnar m. m. som beredde barnen stor fröjd.

Så fort det förspordes på slottet, att något cycklareband eller någon lindansaretrupp vore i närheten, skickades genast bud till det resande sällskapet, att det skulle komma upp till hofvet för att roa barnen, hvilka äfven ofta fingo åhöra prestationer af musikanter, som konungen sändt ditut, eller öfva sig i en del moderna danser för särskildt efterskickade dansmästare.

Sålunda förflöto åren 1548—1553 gladt och angenämt för den lilla främmande drottningen, som sedermera ofta med vemod tänkte på och talade om denna den lyckligaste och sorglösaste tiden af sitt lif.

* * *

Diane de Poitiers, Henrik II:s äldriga men likväl allsmåttiga älskarinna, var den som egentligen bestämde allt, som stod i samband med de kungliga barnens uppfostran, med undantag likväl af Maria Stuarts, hvilken leddes af hennes morbror, kardinalen af Lothringen. Denna prelat, en man med hög bildning och rena seder, men behärskad af en omättlig äregirighet, såg kanske först i den lilla systerdottern endast ett utmärkt redskap för sin högtflygande ärelystnad, men så småningom fattade han en verkligt varm tillgifvenhet för den täcka lilla flickan, som å sin sida besvarade hans ömhet med en gränslös hängifvenhet och i allo rättade sig efter hans önsningar. Såväl kardinalen som drottning Katarina sökte inskräpa en god sedlig anda vid barnahofvet, på samma gång de, understödda af Henrik II:s lärda syster Magareta, sökte att genom de bästa lärare förskaffa barnen en fin och tidsenlig bildning.

Henrik II:s hof hade, tack vare den mediceiska drottningen, upprätthållit traditionerna från Frans I:s och hans systems, drottningens af Navarra, dagar, och visat sig vara en gynnsam jordmån för litteratur, vetenskap och konst, på samma gång det var den yppersta skola för allt hvad ridderliga idrotter hette. Särskildt utmärkte sig furstinnorna af husen Valois och Guise*) för sin gedigna bildning; alla förstodo de italienska och latin, stundom äfven grekiska, och deras förnämsta nöje var att mellan de lysande hoffesterna samla kring sig berömde lärde och samtala med dem i allvarliga, vetenskapliga eller litterära ämnen. Denna renässanstidens varma kärlek för vetenskap och konst var den vackra sidan af medaljen; *le revers de la médaille* var sedeslösheten, njutningslystnaden och den för oss nästan ofattliga saknaden af de enklaste moraliska begrepp.

Omgifven af de yppersta lärare och i besittning af ett klart och redigt hufvud gjorde Maria Stuart hastiga framsteg i sina studier. Hon talade och skref italienska, och hennes kunskaper i latin måtte varit ganska betydande, ty hon brukade på Ciceros språk öfversätta eller om-

*) Philippson.

skrifva små biljetter, som dennes läskamrat och blifvande svägerska Elisabeth för ro skull tillskref henne, och vid tolf års ålder höll hon i Louvren offentligt inför konungafamiljen och hofvet ett af henne själf författadt tal på latin, däri hon försvarade tesen om kvinnökönets begåfning för vetenskap och konst. Den klassiska litteraturen var hennes käraste läsning och hennes favoritförfattare var hela hennes lif igenom Plutarkos, hvars studium säkert utfyllt mången ensam sorglig timma af hennes långa fängelsetid. I hennes bref från barndomen förekomma ofta klassiska reminiscenser, såsom då hon förmanar dauphin till tacksamhet mot hans lärare, hänvisande på Alexander och Aristoteles. Maria hade ärfvt Stuartarnes eminenta anlag för musik och sjöng och spelade med stor färdighet. För dans hade hon en afgjord begåfning och därvid bör man besinna, att med dans i sextonde århundradet ej menades detsamma som i våra dagar, utan att dansen då var en komplex af mimik, plastik, deklamation och musik, som erfordrade en mångfald af talanger. Maria var äfven en utmärkt ryttarinna och jakten älskade hon med passion. Hon hade ett nästan feberaktigt behof af att ständigt vara i verksamhet och då hon ej var sysselsatt med annat, roade hon sig med handarbeten, af hvilka flera ännu bevarade bära vitne om hennes fina smak och färgsinne.

* * *

År 1553 lämnade Maria Stuart och dauphin barnahofvet i Saint-Germain, för att göra sitt inträde vid konungens hof, där Frans erhöll en egen hofstat af 300 personer. Maria, som förklarats myndig vid tolf års ålder, erhöll äfven från den 1 januari 1554 sitt eget hof som regerande drottning.

De kungliga barnens lif förföt liksom förut i Saint-Germain, deladt mellan fester, promenader och studier. Den venetianska ambassadören skrifver vid denna tidpunkt: »Dauphin är mycket förtjust i den lilla skotska drottningen, som är honom tillämnad till gemål. Det är en mycket vacker liten flicka, omkring tretton år gammal. Det händer, att då de ibland smeka hvarandra, gå de bort för sig själfva i ett hörn af salen, på det ingen må höra deras små hemligheter». De unga furstebarnen intogos med tiden af allt ömmare känslor för hvarandra. Vid hoffesterna komma de in hand i hand; på jakten redo de från de andra och galopperade ensamma omkring i skogarne; hemma i slottet läste de tillsammans den tidens riddare-romaner eller deltog i uppförandet af små dramer, hvartill poeterna

lånat stoffet från riddarsagorna, och i hvilka Maria alltid spelade den sköna fångna prinsessans roll, under det dauphin uppträdde som den befriande riddaren.

Alltifrån 1556 hade Henrik II oupphörligt påyrkat det tilltänkta giftermålets fullbordande, och ändtligen i början af 1558 sände det skotska parlamentet sina ombud till Frankrike, under det den skotska änkedrottningen Maria af Lothringen anmodade sin mor, Antoinette af Bourbon, änkehertiginna af Guise, att representera henne vid bröllopet. De öfverenskomna villkoren om Skotlands integritet och själfständighet antogos i äktenskapskontraktet, som under-tecknades i Louvren den 19 april 1558. Emellertid hade den sluge Henrik II med guisernas tillhjälp redan fjorton dagar förut förmått Maria Stuart att i hemlighet under-teckna tre dokument af högsta vikt, i hvilka hon på förhand förklarar sig ej ämna hålla de i äktenskapskontraktet stipulerade villkoren, utan i stället samtycker till vissa bestämmelser, afsedda att göra Skotland till en fransysk provins. Detta Maria Stuarts förrådiska beteende mot sitt land kan omöjligt ursäktas, men möjligen förklaras af den unga flickans bristande insikt om dessa dokumentens innebörd och af hennes mångåriga vana att i allt blindt lyda sin blifvande svärfar och sina onklar.

Den 24 april firades bröllopet med en ståt och en prakt, som likväl ej kunde hindra de närvarande från att finna de nygifva bra omaka — hon, en skön och rikt utrustad ung flicka, i hvarje tum en drottning, han en liten oansenlig gosse utan vare sig kroppslig eller andlig begåfning. Men bruden själf föreföll nöjd och lycklig, och det var med ett soligt, älskligt leende hon efter ceremoniens slut hälsade sin unge gemål som Skotlands konung. Hon var ännu ej fyllda sexton år, men redan fullt utvecklad med en ståtlig hållning och en elegant gång. Blond som en nordens dotter, förenade hon med den för den Stuartska ätten säregna fina hvita hyn, Guisernas stora strålande mörka ögon. Sitt rika hår bar hon löst sammanknutet och på hennes fina rörliga mun spelade idel leenden, som blottade en rad af glänsande hvita tänder. Hennes porträtt återgifva skönheten af hennes drag, men de kunna ej återgifva den blixtrande elden ur hennes ögon, behaget i hennes rörelser, klangen af hennes ovanligt sköna stämma, med ett ord den allt behärskande tjuvningskraft, som utstrålade från henne, ty tjuvande är just ordet, som bäst betecknar Maria Stuarts hela väsen.

Vid bröllopet bar Maria, berättar en samtida, »en dräkt, hvit som liljan, så präktigt utsmyckad, att den omöjligt kan beskrivas,

och hvars släp uppbars af två unga hoffröknar. Kring hennes hals hängde en kedja af oerhördt värde och på sitt hufvud bar hon en guldkrona, prydd med pärlor, diamanter, rubiner, safirer, smaragder och andra ädelstenar; i dess midt strålade en karbunkel, hvars värde uppskattades till 500,000 écus».

Sedan processionen inträdt i kyrkan togo konungen, drottningen, dauphin och Maria Stuart plats under en tronehimmel af guldbrokad och knäböjde på kuddar af samma dyrbara material. Kardinalen af Bourbon vigde det unga paret, som efter ceremoniens slut visade sig för de jublande folkskarorna, för att därefter begifva sig till galamiddagen i ärkebiskopspalatset. Under festen kunde Maria Stuart — ett dåligt omen — ej härda ut med kronans tyngd utan måste, då hon kände sig nära att svimma, anmoda en kammarherre att för en stund lyfta den af hennes hufvud.

Vigseln ägde rum så tidigt som klockan 10 på morgonen och redan klockan 4 på eftermiddagen var galamiddagen afäten. Efter dess slut for den unga bruden genom Paris gator för att visa sig för folket, som jublade det ståtliga tåget till mötes. Konungen och prinsarna redo på hästar med schabrak af guld- och silfverbrokad; därefter kommo bruden och drottningen i bärstol, prinsessorna i vagnar och hofdamerna på gångare, höljda i guldbroderade skarlakansröda sammetstücken. Processionen begaf sig till slottet, där en magnifik supé serverades, hvarefter följde bal och maskerad-divertissement, hvarvid tolf konstgjorda hästar »gingo kring i salen, som om de varit lefvande». Sex fartyg öfverklädda med guldbrokad och med segel af silfvertyg gungade fram och åter, kryssade till höger och venster på konstgjorda vågor. Dessa sex fartyg hade till befälhafvare sex furstar, som hade till uppgift att bortröfva drottningen och furstinnorna och föra dem till Colchis. Nu uppträdde Jason, eröfraren af det gyllne skinnnet, och lofvade konungen både detta och världsmonarkin, hvarefter han komplimenterade damerna med orden:

»Din maka är din Juno, din syster din Minerva». Mindre smakfullt synes, såsom en anspelning på Diana de Poitiers, talet om »Diana, jaktens höga, kyska gudinna», som den tredje i denna trenighet. Sedan följde ett ode till den unga skotska drottningen och hennes gemål, hvarefter festen avslutades med en glänsande ballett. Bröllopsfesterna varade i flera dagar, man vore frestad att säga ett helt år, ty ända till konungens död var det unga parets lif endast ägnadt åt glädjen och nöjet.

Men den olyckliga tillfällighet, som under form af en Montgomerys lans, midt under festruset ändade Henrik II:s lif och satte den andligt och fysiskt outvecklade Frans II på Frankrikes tron, gjorde med ett slag slut på lyckan och ungdomsglädjen. Marias korta år som Frankrikes drottning kan väl närmast betraktas som förspålet till den tragedi, som Maria Stuarts lifshistoria innesluter.

Frans II:s regering blef ej lång. I juli 1559 hade han utropats till konung och i midten af november 1560 insjuknade *le petit roy*, som han kallades i Frankrike, af en böld eller fistel bakom örat, som småningom gick upp till hjärnan och mot hvilken hans svaga kropps-konstitution ej förmådde hålla stånd. Sorgsen och tyst låg han orörlig på sitt läger; endast hans slocknande blick sökte ännu den unga, fagra gemålen, som troget satt vid hans sida. Den 4 december talade han ännu några ord och rörande förefaller barnakonungens sista bön:*) »Herre, förlåt mig mina fel och tillräkna mig ej dem mina ministrar begått i mitt namn». Följande dags afton dog den unge konungen stilla och utan döds-kamp, innan han ännu fyllt sitt sjuttonde år och, så fort han uppgifvit sin sista suck, störtade de närvarande ut ur dödsrummet. Katarina af Medici sammankallade ögonblickligen konseljen och förklarade sig som den nya konungens förmyndare och rikets regentinna. Guiserna återigen barrikaderade sig i sitt palats af fruktan för Katarinas hämnd, och sålunda vakade den i går afgudade, i dag redan öfvergifna unga drottningen ensam vid sin makes dödsbädd, förkrossad af sorg och nedtyngd af aningen, att den lyckligaste perioden i hennes lif nu vore avslutad.

Dagen efter Frans II:s död återlämnade Maria Stuart de franska kronjuvelerna, klädde sig i den vid franska hofvet föreskrifna hvita änkedräkten — därpå benämningen *La reine blanche*, som ofta begagnas om Maria Stuart under hennes änketid — och höll sig i fyrtio dagar instängd i sina rum, hvilkas väggar vore behängda med svarta draperier och som natt och dag upplystes af brinnande facklor. En af Maria Stuarts första handlingar efter gemålens död var den att upplösa sin hofstat och att hos sig behålla endast sin mormor, den gamla änkehertiginnan af Guise. De båda furstinnorna, den gamla och den unga, lefde nu tillsammans i en rörande enkelhet, bodde i samma rum och intogo sina måltider tillsammans.

Emellertid voro Marias dagar på Frankrikes jord räknade. För

*) *La Place, Etat de religion et république*, anförd af Ruble.

den äregiriga änkedrottningen var den en gång så ömt omhuldade svärdotterns närvaro vid det franska hofvet en nagel i ögat och Katarina gjorde allt för ett påskynda Marias afresa till Skotland, hvilken blifvit en naturlig följd af hennes moders, regentinnans fränfälle.

På Marias begäran att få i händelse af storm landstiga på Englands kust och därifrån landvägen fortsätta resan till sin hufvudstad, svarade dess drottning Elisabeth ett bleklagdt nej, och det var alltså under allt annat än behagliga omständigheter Maria den 15 augusti efter ståtliga afskedsfester vid franska hofvet till hennes ära afreste från Calais. Då den medels åror framdrifna galeren på gifvet tecken lade ut, stod den unga drottningen, badande i tårar, på däck, stödd mot fartygets aktermast och oupphörligt upprepande orden: »Farväl Frankrike, farväl Frankrike!» Sålunda stod hon där orörlig och gråtande under fem timmars tid, tills solen sjönk vid horisonten och hennes hofdamer kommo för att påminna henne att gå ner i kajutan och lägga sig; men hon vägrade att göra detta och lät bädda åt sig på däck, där hon tillbrakte natten, sedan hon gifvit styrmannen befallning att väcka henne, i händelse man ännu vid dagens inbrott kunde skönja en strimma af Frankrikes kust. Som det varit stiltje hela natten, hade galeasen endast medels åror förts ett kort vägstycke framåt, och sålunda fick Maria Stuart sin önskan uppfylld, att ännu en gång i daggryningen få skåda sitt älskade Frankrike. Hon satte sig upp i bädden, sträckte ut armarne och ropade: »Farväl, Frankrike, allt är slut! Farväl, Frankrike, jag får nog aldrig återse dig».

Under den återstående delen af resan var hon alldeles apatisk, och icke ens underrättelsen, att hennes flotta med knapp nöd undkommit ett anfall af engelska kryssare, kunde framkalla annat än en försäkran, att hon ingenting hellre önskade än döden. Den 19 augusti landade flottan i Leith, där ingenting var anordnad för drottningens mottagande. Bittert gråtande satte hon sin fot på sitt fäderneslands jord, liksom anade hon det tragiska öde, som där väntade henne.

Anna Säve.

Något om ambulatoriska skolkök på landsbygden.

Det klagas ofta och med skäl öfver att vår tids ungdom erhåller en alltför ensidigt boklig uppfostran, som är föga ägnad att rusta dem för det praktiska livets oafvisliga kraf. Detta gäller ej minst den kvinliga ungdomen. Dock har under de senare åren en viss motvikt erhållits, därigenom att de rent praktiska läroämnen, hvilka sammanfattas under benämningen »huslig ekonomi», vunnit insteg i flickskolorna, såväl i flera elementarskolor som i folkskolorna i några af våra större städer.

Den nytta, en sådan kurs kan medföra, genom de impulser till ordning, sparsamhet och praktisk duglighet, den är ägnad att väcka, ligger i alltför öppen dag, för att vi skulle behöfva uppehålla oss därvid.

Emellertid har landsbygdens ungdom hittills varit utestängd från de förmåner, städernas barn i detta fall fått åtnjuta. Men ju mera nyttan och lämpligheten af undervisning i praktiska ämnen trängt in i det allmänna medvetandet, desto mer vidgar sig äfven fältet för denna undervisning. Och här, som på andra liknande områden, har hvarken fattats personer, som i pekuniärt hänseende understödt den goda saken eller de, som själfva ägnat tid och krafter åt densamma.

De första ambulatoriska skolkökskurserna i vårt land utgingo ungefär samtidigt från Göteborg och Stockholm sommaren 1901. Göteborgskursernas grundläggarinna är fröken Lotten Lagerstedt, f. d. skolkökslärlarinna i nämnda stad, hvilken efter att ha studerat skolkökssaken i Norge och Finland energiskt sträfvat för upprättandet af dylika kurser här och hvar på Sveriges landsbygd. Genom frikostigt understöd från konsul Oskar Ekman blef det möjligt att anskaffa inventarier och starta företaget. Fyra kurser, hvardera å sex veckor, höllos sålunda sommaren 1901, delvis understödda af Göteborgs och Bohusläns Hushållningsällskap. Samma år anordnades på konsul Ekmans bekostnad en första kurs i Östergötland på Bjerka Säby. Sommaren 1902 var kursernas antal mer än fördubbladt, och innevarande år har saken ytterligare utvecklats

sig så att Bohuslän, Östergötland, Norra Elfsborgs och Örebro län hvardera ha tre å fyra kurser. Dessutom ha hållits eller komma att hållas dylika kurser i Södra Elfsborgs och Kristianstads län samt en i Blekinge för allmogehustrur. Flera nya kurser äro ock i andra län projekterade. Hushållningssällskapen på respektive orter ha allmänt insett det behjärtansvärda i en dylik undervisning för folkets döttrar. Exempelvis har af Elfsborgs samt Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskap lämnats anslag å 125 kr. för hvardera af fyra kurser i hvar län.

Stockholmskurserna, hvilka, som redan nämnts, togo sin början samtidigt med de från Göteborg utgångna, ha ordnats under ledning af fröken Jenny Åkerström, lärarinna i huslig ekonomi vid Ateneum för flickor, och hafva årligen omfattat två kurser å 4 veckor. Härtill har styrelsen för Ateneum för flickor erhållit statsanslag, första året, då inventarierna köptes, å 1000 kr. och sedan 600 kr. pr år. Dessa kurser ha företrädesvis hållits vid brukssamhällen, hvilka välvilligt understödt den goda saken. Så hölls 1901 en kurs vid Grycksbo bruk för 10 arbetarehustrur i åldern 19—44 år. Männen åto under tiden sina middagar i skolköket och betalade själfva det pris, ingredienserna gingo till: i medeltal 14 öre om dagen. Bruket upplät fritt lokal och inredning samt bekostade hustrurnas middagar. *)

* * *

Efter denna öfverblick af de ambulatoriska skolkökens uppkomst och utveckling, må vi också ägna några ord åt deras arbetsmetoder och mål.

Såsom redan namnet angifver, föra de ambulatoriska skolköken ett nomadlif. Efter fyra, högst sex veckors arbete på en ort, stå de färdiga att bryta upp till en annan. Företrädesvis slå de upp sina bopålar på tätt befolkade orter, brukssamhällen eller stora egendommar där många arbetarfamiljer lefva. Elevantalet i hvarje kurs är oftast 12—16 och flickornas ålder i medeltal 14—16. På flera ställen ha dock kurserna, som förut nämnts, varit afsedda för arbetarhustrur.

Hela middagar eller puddingar, bröd m. m. lämnas till traktens arbetare för särdeles billigt pris. Afgiften för hvarje elev är

*) På tal om den pågående skolköksverksamheten bör påpekas de af Fredrika-Bremer-Förbundet igångsatta matlagingskurserna, ordnade i samband med föredragen på Liljeholmen, ehuru dessa kurser ej sortera under rubriken ambulatoriska skolkök.

blott 5 kronor, för denna summa erhålla flickorna för hvarje arbetsdag middag samt hafrevälling eller hel frukost. Undervisningen är kostnadsfri. Utom i matlagning undervisas i bakning, brygd, tvätt, rengörning, konsten att göra uppköp, föra bok och noga beräkna kostnaderna för hvarje måltid o. s. v. Flickorna indelas i olika lag, som under tre dagar i sänder utföra olika sysslor, ena laget får svara för sopning och städning samt tillredning af förrätten, det andra har dukning och uppässning jämte grönsaker och potatis-kokning på sin lott, ett tredje bakar, ett fjärde är med om uppköpen och för böcker, ett femte diskar och kokar soppa, ett sjätte sköter spiseln, kokar välling m. m.

Kanske användes ej samma indelning i alla skolkök, men hufvudsak följas nog samma grundsatser. Vanan vid sträng ordning och renlighet är säkert icke det minst viktiga, som inhämtas på kurserna. En annan nyttig lärdom är att eleverna få se att mycket af hvad som annars ej tillvaratages, kan blifva till verkligt gagn. Att man kan göra en god pudding af sillmjölke eller koka soppa på enris ha ju ej de flesta reda på. Och då man hör, att i mångt allmoge hem lagad mat knappt hör till dagordningen, ej så mycket på grund af fattigdom, som desto mer af okunnighet och likgiltighet, kan man ej gärna anse skolköken öfverflödiga, därför att flickorna skulle kunna »lära sig allting lika bra hemma».

Det ytterst billiga sätt, hvarpå skolköken äro ställda, bör kunna tjäna ett dubbelt mål, dels få eleverna klart för sig att man kan lefva billigt och ändå få en närande och tillräcklig kost, dels bör det vara lättare för kurserna att erhålla understöd från det enskildas eller allmännas sida, då det visar sig, att de ej kräfva stora summor för att uträtta ganska stora ting.

Och att folkets barn i större utsträckning än hittills behöfva komma i åtnjutande af en för de svenska hemmen så viktig undervisning är ju ganska påtagligt, hvarför ock de medel som anvisas till detta ändamål med full rätt kunna sägas vara väl använda pengar.

Skolkökskursernas elever vitsordas från många håll för största flit och intresse och ej ens den starka sommarhettan i små lokaler har hindrat dem att med lif och lust utföra sitt arbete. Äfven från hemmens sida har förspoorts mycket erkännande af skolkökens betydelse. Framgången af det goda verket har ock i hög grad främjats genom dugliga och nitiska lärarinnor, som helt offrat sig för sin sak.

Då man betänker att de ambulatoriska skolköken ej kunna se tillbaka på en stort mer än tvåårig verksamhet, måste man glädja sig åt det vackra resultat som vunnits och de många bevis på erkännande och uppmuntran, som kommit de ledande till del från enskilda vänner och gynnare. Men huru värdefullt detta bistånd än varit, är det ju dock ej nog betryggande för framtiden. Det är därför en gemensam önskan för skolkökens vänner att staten mer än hittills ville lämna denna för de svenska hemmen så betydelsefulla angelägenhet sitt stöd.

Vid 1902 års riksdag inlämnades af hrr Fridtjuf Berg och E. Hammarlund en motion om statsunderstöd till alla de folk- och folkhögskolor, som anordna undervisning i huslig ekonomi. Beviljandet af ett dylikt anslag skulle för skolkökssaken innebära en ovärderlig trygghet och förmån. Och då staten genom sitt anslag till Ate-neumkurserna i princip erkänt det berättigade i att kunskap i dylika ämnen sprides bland arbetsklassens barn, är det att hoppas, att den dag ej skall vara långt aflägsen, då de svenska skolkökens framtid är fullt betryggad.

F. E.

Litteratur.

Gunnar Gran af *Maria Rieck-Müller*.

Romaner, som sluta med bröllopet, som i den gamla goda tiden, äro för länge sedan urmodiga. «Gunnar Gran» hör ej heller till dem. Det är en äktenskapshistoria, af det nu alltför vanliga slaget, som börjar först sedan kontrahenterna länge varit gifta och hunnit komma under fund med att de icke passa för hvarandra. Mannen är rå och brutal, hon en fin kvinlig natur, som icke låter sig kufvas, ehuru hon böjer sig under oket. Hon gör det för barnets skull; detta upptar en god del af berättelsen, det fysiskt svaga och nervöst känsliga barnet, för hvars lif modern kämpar — men ack förgäfves — med moderskärlekens hela styrka och orubbbliga tro.

Men historien rymmer äfven en hel del annat stoff. Egentligen behandlar den det ideellas lyckliga kamp mot tidens materiella strömningar. Gunnar Gran, hjälten, är en sådan idealitetens man; då det gäller att förtjäna millioner genom att försälja sin fädernegård, där en sällsynt marmorfyndighet blifvit upptäckt, afslår han utan tvekan anbudet, han vill ej i sin tid »låta Guds fagraste land trampas af grotteträlar». — Men offret får sin belöning, henne, som han älskat i tysthet, hvars barn är dött och som därför

ej längre anser sig bunden vid en ovärdig make, lägger sin hand i hans och hans »stoltaste dröm» när sin uppfyllelse. Som vi se lider be rättelsen ej brist på tankar, det är snarare »embarras de richesse» på dem, de trängas väl mycket inom den tränga ramen för att någon af dem skall hinna få sin ordentliga valör.

Mer fulländade och utförda äro bokens andra små stycken, ehuru de upptaga ett mycket mindre rum. Här möter oss den för förf. egna norrländska naturstämningen och hennes klara syn på folkegendomligheterna, än drastiskt humoresk, än vemodigt sago-lyrisk, än gripande tragisk. Små konstverk hvart i sitt slag äro dessa skisser, och det är dem man minnes då man lägger boken om »Gunnar Gran» ifrån sig.

L. D.

*

Lille Johannes af Fredrik van Eeden (Öfversättning från holländskan af Jane Lindblad.)

»Lille Johannes» är en bok för vuxna och icke för barn, ehuru den är skriven i sagoform och handlar om en liten gosse. Man finner i den både älfvor och tomtgubbar, men man upptäcker snart, att de icke riktigt äro af det vanliga slaget. Och när man lägger boken ifrån sig, ger man författaren rätt i att alltsammans dock verkligen har hänt — lika visst som att människoanden alltid har längtat och lidit, sträckt sig efter fjärran mål och ropat efter svar på sina frågor. Van Eedens bok är nämligen en allegori öfver människo- lifvet.

Lille Johannes bor med sin far i ett stort gammalt hus midt i en stor gammal trädgård, där han om kvällarna brukar ligga vid dammen och långtansfullt stirra in i solnedgången. Han är en liten gosse, som drömmer och undrar mer än andra barn. Hans far har icke svar på alla hans frågor, men så är han också en klok och allvarlig man, som icke talar om allt hvad han vet. Och det är så mycket lille Johannes vill veta; hvarför världen är sådan den är, hvarför blommor och djur måste dö — och om det kan ske underverk? Hvarje kväll ber han till Gud, att ett underverk måtte ske.

Och undret kommer. Han gör bekantskap med alfen Vindekind, barn af solens sista och månens första strålar, hvilken med en kyss på pannan viger honom till ett nytt, härligt lif. Och Lille Johannes glider helt in i drömmens och diktens värld, dit han ju redan till mer än hälften hör. Själf liten och lätt som en alf, följer han Vindekind öfverallt. Han hör syrsorna hålla skola, han är med om en välgörenhetsfest hos kaninen, där läderlappar tjänstgöra som dörrdraperier och lysmaskar ombesörja belysningen, han träffar Oberon, älfkungen, och får af honom en liten nyckel, som en gång för honom skall öppna en gyllene skattkammare och som han gömmer i jorden ute bland dynerna. Tillsammans med Vindekind besöker han freds- och krigsmyrorna (en ypperlig satir!) och många andra skogens och dynernas invånare, som ofta tänka och tala förvånande

likt människorna, men som alla fördöma människan som ett onyttigt, grymt och skadligt djur. Lille Johannes aktar sig minsann att tala om, att han är en människa, och han vill aldrig mer vara en människa.

Så går sommaren, och under sitt innerliga samlif med naturen är Johannes fullkomligt lycklig. Men så kommer hösten, den tid, då de små tomtarna sitta vid sina ljus och läsa i sina små böcker. Nu gör lille Johannes bekantskap med tomten Visste-jag, och därmed vakna på nytt alla undrande, oroliga frågor i hans själ. Visste-jag berättar honom om den underbara boken, där alla frågor få sitt svar och alla gåtor sin lösning, och Johannes gripes af en oemotståndlig längtan att finna den boken. Vindekind söker lugna honom, men förgäfves. Stackars lille Johannes! Det är frågorna, som drifva människan ut ur barndomsdrömmens paradis. En dag är Vindekind försvunnen, Johannes ropar förgäfves hans namn. Det är förbi! Och älfvornas gyllene nyckel kan han icke återfinna.

Så vandrar han ut i människolifvet. Ett ögonblick tror han sig återfinna Vindekind i en liten flicka, Robinetta, men också det är en dröm. I stället kommer Gisslaren, en ondskefull varelse, som för honom till den stora staden och visar honom allt dess elände, skoningslöst fråntager honom alla hans illusioner och reducerar allt, hvad han älskat och trott på, till intet. Det är naturligt, att efter tomtens Visste-jag måste komma Gisslaren, liksom efter frågorna komma det rastlösa, feberaktiga sökandet och den själsförtärande oron. Lille Johannes börjar inse, att han aldrig skall finna den underbara boken, men viljelös i sitt elände följer han likväl Gisslaren öfverallt, dit denne släpar honom med sig — och slutligen kommer han till sin fars dödsbädd. Men när Gisslaren äfven där vill bruka dissektionsknifven, sätter sig Johannes till motvärn. Det finnes dock något, som skall hållas i helgd för Gisslarens knif, och man *kan* försvara det, om man *vill*. Efter en hård kamp, den sista och afgörande, viker Gisslaren — och försvinner. Johannes ser honom aldrig mer.

Men våren ropar honom åter med Vindekind's röst. Han kommer ned till hafsstranden. Solen sjunker, öfver hafvet går en bred väg af purpur ända fram till de fjärran himlarnas port. Ett fartyg väntar vid stranden, Vindekind med älfvornas gyllene nyckel i sin hand vinkar Johannes från båtens ena ände, Döden själf sitter i den andra. Rakt fram, emot det slutliga svaret på alla frågor, in i det stora Ljuset, skall färden gå. Men då kommer öfver vägorna en ensam gestalt, närmare och närmare. Hans panna är blek, hans ögon djupa och vemodiga. Johannes igenkänner honom, han vet nu, att han mött honom många gånger förr. »Är du Jesus, är du Gud?» frågar han — och får till svar: »De, som vilja känna mig, skola kasta bort de namnen och endast lyssna till sig själfva». Och nu vet lille Johannes sin väg. Han vänder dröjande sina ögon från Vindekind's vinkande gestalt och följer den ensamme mannen tillbaka till den stora staden — »dit, där människorna lefva i sin sorg.»

Detta är i korthet innehållet af »Lille Johannes». Den hör, hvad ämnet och tankegången beträffar, till samma kategori af böcker som Faust, Peer Gynt och Haugtussa. Men den är likafullt något helt och hållet för sig. Den blir det, därför att den handlar om ett barn. Allt det våldsamt upprörda och ingripande, som kan finnas i en vuxens lif, den goda lidelsen och den onda, höjderna och djupen, saknas naturligtvis här. Skildringen spelar hela tiden på mellantonerna, stillfärdigt, själfullt och vackert. Lille Johannes, med sin blida och blyga längtan, sin barnsliga undran och sitt lilla varma hjärta, blir därför mindre en representant för mänskligheten i dess helhet än för en viss klass af människor, de på en gång finaste och starkaste, till hvilka man icke kan låta bli att föreställa sig, att författaren själf hör.

Frederik van Eeden anses vara den förnämste af Hollands nu lefvande författare, och »Lille Johannes», som utkom 1887, är den bok, med hvilken han slog igenom. Af det kortfattade referatet här ofvan torde man kunna se, att den slutar liksom med ett pekande finger i en viss riktning. Hela van Eedens senare produktion går i den riktningen, det är Kristus-gestalten, som dominerar. Äfven i hans lif har den gripit djupt in: van Eeden är en af dessa kristna socialister, som söka omsätta sina teorier i verkligheten — en bland dem, som icke blott utpeka vägen, utan äfven själfva gå den. Sedd mot denna bakgrund, får hans »Lille Johannes» en särskild prägel af vederhäftighet och äkthet, som ökar det i sig själf djupa intryck man får af boken.

E. Wbg.

*

Det förlofvade landet af *Alvide Prydz*. Öfversättning af Signe Björklund.

Alvide Prydz' namn och »Gunvor Thorsdotters till Härö» äro oupplösligt förenade. Man kan icke tänka på den lefvande människan utan att fantasiskapelsen står framför en. Denna senare med dess storslagna linier, dess vida syn öfver haf och rymd, dess gripande patos och stilla vemod är ett stort tänkt och konstnärligt utfördt arbete och dess skaparinna har blifvit liksom inbegripen i den strålgång det sprider omkring sig. Det vissa är, att »Gunvor Thorsdotter» med ett slag inrangerade Alvide Prydz bland sitt lands framstående diktare, och att det därför var endast en skyldig gård af rättvisa, då Norges storting härom året genom att tillerkänna henne sitt »diktargage» gaf ett öppet erkännande åt hennes betydelse för den norska litteraturen.

Att ett nytt större arbete af Alvide Prydz skulle motses med starkt spända förväntningar är naturligt. Och man är i sin fulla rätt att icke pruta af något på sina fordringar, då det gäller den som en gång åstadkommit ett mästerverk. Men på samma gång man ställer höga anspråk är man på förhand predisponerad till verkets

fördel, ens händer äro alltför redo till en applåd och hela ens sympati skyndar förf. beredvilligt och spontant till mötes. Och med dessa färdiglagade intryck går man till läsningen af den nya boken.

»Det förlovade landet», som titeln lyder i svensk öfversättning, är en ganska omfångsrik volym, som på titelbladet bär en dedikation »till vännerna Björnstjerne Björnson och fru Caroline». Handlingen, eller det obestämda något som är satt i dess ställe, är förlagd till vår tid och spelar på ett sanatorium i Norge. Men man hinner icke långt förr än man gnuggar sig i ögonen, ser sig rådvill och undrande omkring, och inte vet hvar man är hemma. »Det förlovade landet», hvar det nu är till finnandes — och dess geografiska läge är, sanningen att säga, mycket dunkelt antydt — är icke Gunvor Thorsdotters land, och att Alvilde Prydz nu visar sig ha vunnit hemorts-rätt där, gör en icke bättre orienterad.

Ty fast historien rör sig kring nutidsmänniskor och på en så pass handgriplig ort som ett norskt sanatorium, är det intet af verklighet öfver boken. Landskapet till och med, på hvars skildring förf. synbarligen nedlagt mycken möda och som hon ställer för oss i de mest skiftande belysningar, verkar inte äkta. Det förefaller stiliseradt, liksom människorna som där röra sig göra intryck af marionetter, framförda på ett teatergolf. Jag vet att detta omdöme kommer att anses som ett slags hädelse. Lofsångerna öfver naturbeskrifningarna ha täflat med dityramberna öfver skärpan i psykologin och pressens beröm har varit enhälligt och entusiastiskt. Icke desto mindre vågar jag erkänna mitt oförstående. Konsten, om den skall verka såsom sådan, måste väl verka sann och verklighetstrogen, men sedan jag genomgått några sidor af förf:s utgjutelser öfver färgerna, skuggorna, dagrarna på denna underbara »hed», där historiens dram utspelas, står hela sceneriet för mig som en svart fläck.

Men låt gå för äktheten i naturbeskrifningarna. Det är en vanskligh sak att måla landskapstaflor med penna och bläck, det är ej bara förf:s skildringskonst, som tages i anspråk, utan äfven läsarens fantasi, och det kan lika ofta vara något bristfälligt hos den senare som hos den förra. Men människoskildringen, det är något annat. Här är det ej bara de yttre sinnesförnimmelserna, så att säga, som sättas i rörelse, det är känslan, själssträngarna, som spelas på, och här tar man icke miste.

Jag har således ej kunnat få något lefvande fram ur dessa underligt sammansatta stämningsfigurer, som äro berättelsens agerande personer. Finnas de till i verkligheten borde de snarast höra hemma i en anstalt för nervsjuka. Den halft förryckta medelålders frun, som sitter dagen lång med händerna i kors på den där heden, omsvärmad af hvita fjärlar och för hvilken man och barn äro som luft, emedan de ej skänkt henne det »som kunde göra lifvet underbart»; och den bedårande grosshandlaren, bestämd att för henne öppna portarna till »det förlovade landet», och som uttrycker sig i symboler, hur svårt är det ej att identifiera dessa af känslor och själsförnimmelser sammansatta varelser med riktiga människor af kött och blod.

Och så alla dessa sanatoriegäster, som skymta på behörigt afstånd från den egentliga skådeplatsen, hur äro de ej uppdragna efter linial, tala och svara efter ett gifvet schema. Här har förf. låtit ett tack-samt stoff gå sig ur händerna, ehuru hon nog delvis lyckats att få fram det karaktäristiska hos de många typer hon för fram på arenan.

Romanen rör sig kring en gift kvinna, som lefvat i ett äktenskap af det slag, som nutidsromaner ej tröttna på att behandla: hon har haft en man, som ej skänkt henne hvad hon »kräft af lifvet», hon är missförstådd i sitt hem och af sina barn, och först sedan hon står på gränsen till ålderdomen återförenas hon med sin ungdoms älskade och föres vid hans hand i »det förlofvade landet», hvilket förf. menar är till finnandes där, hvarest tvenne besläktade andar i kärlek funnit hvarandra. Att äfven sedan ungdomen flytt detta land *kan* öppnas för en trängtande själ, är den tanke, som genomgår boken.

Tanken är i och för sig vacker, den visar att ungdomsidealet icke är ett oupphimmeligt mål, äfven om det ej nås förr än i elfte timmen. Jag skulle dock önskat, med all respekt för »känslans rätt», att människorna i boken satt idealet högre och framför allt, att de nått det på mindre knaggliga och slingrande vägar. Hvad jag emellertid gärna vill tro är, att förf. själf ej svikit sitt ideal, äfven om hon här förlorat det något ur sikte. Hon är i alla fall Gunvor Thorsdotters moder!

L. D.

*

Högfjällsprästen af *Ingeborg Maria Sick*. Bemyndigad öfversättning af *Signe Björklund*.

Då »Höjfjeldspræst» förliden jul utkom i Danmark slog den, som termen lyder, med ett slag igenom. Författarinnan, hvilkens tidigare under titeln »Udi Löndom» utgifna »Billeder och skizzer» passerat tämligen obemärkta, blef med ens populär. Nu ha våra påpassliga förläggare skyndat sig att lägga beslag på det berömda arbetet, och trots en svensk recensents hjärtesuck: »Ack, måtte det aldrig någonsin bli öfversatt på svenska!» föreligger det nu i svensk dräkt. Något af den känsla och stämning som genomgår boken har kanske, som den åberopade anmeldaren befarat, förflyktigt i och med öfverflyttningen, men som densamma verkställts af en van och skicklig hand kan man äfven af öfversättningen göra sig en ganska god föreställning om arbetets halt och värde.

En poetisk och religiös bok, se där hvad som torde vara det allmännaste omdömet om »Högfjällsprästen»; och i följd af det vitsordet och tack vare den respektabla titeln kommer den helt visst att finna vägen till mängen landtlig prästgård, den kommer att läsas i familjekretsen vid aftonlampan, eller måhända ännu oftare i flickkamrarnas ensamhet, där nog månget ljus skall brinna långt ut på natten för dess skull. Återstår nu att se, i hvilken mån det ofvanförda vitsordet stämmer.

Poetisk och religiös. Den förstnämnda egenskapen är obestriddig. Det hvilat poesi, vacker och högstämnd poesi öfver skildringen i synnerhet öfver inledningskapitlet, däri man vid förf:s hand föres den långa, långa vägen till det lilla herdetjället bland de norska högfjällen. Längre och längre bär det ut i ödemarken, högre och högre går färden, man lämnar landsvägen, till fots på små skogsstigar, öfver myrar och oländiga marker, i båt öfver »de tre vattnen» för hon oss tills man en vacker dag — det tar 12 dagar från Trondhjem — står vid målet, den lilla prästgården på fjällbranten med de mörka furorna som bakgrund, där han bor »den ensamma prästen högt uppe bland de fjärran höjderna».

Och prästens lif däruppe i den stora ensamheten, med de sparsamt befolkade vidderna, hans själförsakande vanldel bland sina fattiga församlingsbor, för hvilka han är en sannskyldig själaherde, en försyn och en hjälpare i andlig och lekamlig nöd, den storslagna naturen, ramen kring detta enstöringslif, allt detta rycker en med och fångslar, och bilderna från denna undagömda och dystra men dock så poesifyllda värld stå för en på en gång lefvande, på en gång drömlika, framställda genom förf:s skickligt anbrakta färrglas. Att det döljes något bakom den stilla ytan, att prästen har ett förflutet, hvars oroande minnen rufva öfver hans dagar och nätter, därom blir man genast på det klara, och i ett nytt afsnitt af boken, »Den danska flickan», hvilket innesluter den egentliga berättelsen, får man lösning på gåtan.

Nu träder romanhjälten fram och högfjällsprästen försvinner. Man föres mer än ett tiotal år tillbaka i tiden. Själsoörjaren från ödemarken återfinnes i Kristiania som »en tordöns- och ljungeldspräst», hvars brinnande nitälskan och eminenta talargåfvor gjort honom till predikant på modet; därtill är han ung, skön och demoniskt svart, med ögon som eldslågor och en typ som påminner om Napoleonsporträtten. Han och »den danska flickan» mötas. Hon — man får aldrig veta hennes namn — är en bortskämd, firad ung världsdam men bedårande i sin friska fågring, och fastän han helt helgat sitt lif åt Gud, hon tillhör världen, fatta de för hvarandra en kärlek så glödande, så alltigenom jordisk att ingen romanesk ungdom kan önska sig den bättre.

Men hvart tar idealmannen vägen? Hvart prästen med det höga målet, de ädla sträfvandena? Hvar äro de tvifvel, de strider, som hos en allvarlig Guds tjänare borde gå jämsides med sinnesruset? Af strider och tvekan höres emellertid intet, tvärtom han hänger sig så helt åt sin känsla att han till och med låter denna vara bestämmande vid valet af lefnadskall. Han söker ett pastorat långt nordanfjälls, icke för att följa gudsrösten, som kallar honom att verka bland de öfvergifna och ensamma, utan af en ganska jordisk anledning. Han vill ha den älskade för sig själf, så långt bort, så högt upp som möjligt, »där hafsörnen bygger sitt rede» där, säger han, »skall jag resa brudhuset» —. »Dit upp, där du blott lefver för mig — bara är till — lifsvarm och pulserande — för min kärlek... För

mig — för mig!... Där vi tillsammans glida ut i det stora — svindlande — hemliga djupet... Intet veta, intet minnas, intet känna utom hvarandra... Och bara gränslöst — ändlöst vara — vara — vara hvarandra.»

Detta är svindlande med besked, ja, så svindlande att för oss som stå och se på, den höga flykten ter sig snarare som ett fall från tinnarna af templet.

Är det förf. mening att nedsätta sin hjälte så djupt för att hans upprättelse skall synas desto större? Möjligen. Det är likväl ej *han* som tar första steget för att återvinna vår aktning, det är hon, den danska flickan, hvilken hela tiden fått brorslotten af läsarens sympati och intresse, som visar kraft och viljestyrka, hon bryter förlofningen, emedan hon känner att kärleken till henne drar honom ned, och så får han då ensam flytta nordanfjälls för att där framleva sitt själföföglömmande eremitlif, sådant det upprullats för oss i bokens första, stämmingsfulla kapitel... Men det följer en epilög. De älskandes återförening efter 13 års skilsmässa, då hon, luttrad och med tillkämpad tro, söker upp honom i hans ödemark, kommer som hans brud, hvitklädd (en något opraktisk resdräkt för en tolf dagars fotvandring), och de falla i hvarandras armar för att aldrig skiljas mer.

Sådan är historien. Den bar, som jag anmärkt, blifvit kallad religiös och så tillvida är den det, att den handlar om en präst och att konflikten mellan den jordiska kärleken och »Gudsförhållandet» synes vara berättelsens ledmotiv. Att det är det sistnämnda som afgår med segern, är man emellertid trots de högtflygande ord, som utbytas i sommarnatten mellan de återförenade älskade, icke riktigt säker på. Det andliga elementet är i alla händelser så pass upplandadt med jordisk sentimentalitet, att man inte alltid har lätt att skilja det ena från andra. Denna halfhhet hindrar emellertid icke att »Högfjällsprästen» är en underhållande, lättläst och talangfullt skrifven roman, men den är ingen religiös bok. Hvilket härmed skulle bevisas.

L. D.

Föreläsningar i sociala ämnen.

Vid möte den 27 april 1903 af föreståndare och föreståndarinnor för högre flickskolor, samskolor och seminarier i Stockholm beslöts, att man skulle söka få till stånd gemensam undervisning i sociala ämnen för skolornas högsta klass samt för någon afdelning af seminarierna och gymnasierna.

Föreläsningarna, som tagit sin början med oktober månad inleddes af rektor Natanael Beskow med ett föredrag, där betydelsen af människan som social medborgare utvecklades.

De ämnen, som upptagits på programmet, äro för öfrigt följande:

Grunddragen af den svenska kommunallagstiftningen af fil. kand. *Sigrid Björklund*, Grunddragen af den svenska fattigvårdslagstifningen och Stockholms stads fattigvård af fattigvårdsinspektör *A. Lindblom*, Den enskilda välgörenheten i Stockholm af fru *Agda Montelius*, De fattigas barn af fröken *Anna Kruse*, fröken *Maria Aspmán* och fröken *Clara Wahlström*, Folkbildningsarbetet af docenten *O. Ottelin* och med. dr. *K. Kjellberg*, Industrialism af direktör *E. Beckman*, Egnahemsfrågan af redaktör *G. H. von Koch*, Den svenska kvinnorörelsens historia af fröken *Anna Sandström* och fröken *Gertrud Adelborg*, Den svenska kvinnans rättsliga ställning af fil. dr. *Lydia Wahlström*, Settlementsidén och dess genomförande af fröken *Anna Whitlock*.

Föreläsningarna, som äga rum i K. F. U. M:s stora sal fredagar kl. 2.40—3.30 e. m., fortgå med några afbrott till sista veckan i april.

Föreningsmeddelanden.

En föredragningsserie anordnas under innevarande höst af Fredrika-Bremer-Förbundet. Föredragen, hvilka samtliga komma att beröra de idéer, för hvilka F. B. F. arbetar, hållas å K. F. U. M:s stora sal och taga sin början måndagen den 26 okt. Serien inledes med ett föredrag öfver ämnet: »Bör det offentliga lifvet längre undvara kvinnan?» af fil. dr. *Lydia Wahlström*, som ägnat kvinnans rösträttsfråga ett grundligt studium. Nästa föredrag inom serien hålles af löjnant *Ernst Liljedahl* öfver ämnet: »Ungdom och sedlighet».

Utom de här nämnda föreläsningarna komma föredrag att hållas af professor *Hj. Edgren*, fröken *Lilli Zickerman* och fröken *Cecilia Milow*.

*

Svenska kvinnans kommunala rättigheter och skyldigheter af *Gustaf A. Aldén* är en liten broschyr, utgifven på uppdrag af Fredrika-Bremer-Förbundets komité för lagfrågor. I våra dagar, då det kommunala intresset är vaknare än någonsin förr bör den lilla klart uppställda och instruktiva skriften förtjäna att uppmärksammas.

*

Stipendiefonderna. Genom fröken (*Bertha Hedenstierna*) har till Jönköping läns insats i Fredrika-Bremer-Förbundets allmänna stipendiefond öfverlämnats kronor Tretusenfemhundra nittiofyra (3,594). På grund häraf kommer första stipendiet att utgå till kvinna med hemortsrätt inom Jönköpings län år 1904.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insänd periodisk litteratur maj—okt.

- Svensk:**
 Eira nr 10—12.
 Folkskolans barntidning nr 19—24.
 Hälsovänneren nr 11—19.
 Hemtrefnad nr 22—29.
 Hemåt nr 6—8.
 Idun nr 22—40.
 Jordmodern nr 6—10.
 Kyrklig tidskrift nr 3—4.
 Läsning för hemmet nr 2—3.
 Manufakturisten nr 20—38.
 Mot hemmet nr 6—10.
 Nordisk tidskrift nr 5.
 Nya kyrkans tidning nr 5—9.
 Ord och bild nr 6—10.
 Pedagogisk tidskrift nr 5—7.
 Saga nr 9—11.
 Sedlighetsvänneren nr 3—4.
 Social tidskrift nr 6—8.
 Svensk bokhandelstidning nr 22—40.
 Svensk damtidning nr 22—41.
 Svensk läraretidning nr 21—40.
 Svensk musiktidning nr 11—14.
 Tidning för lärarinnor nr 22—41.
 Tidning för Sveriges läroverk nr 9—15.
 Tjugonde seklet nr 9—10.
 Varia nr 6—9.
 Verdandi nr 4—5.
- Finländsk:**
 Finsk tidskrift nr 5—9.
 Nutid nr 5—9.
- Norsk:**
 For Kirke og Kultur nr 6—7.
- Husmoderen** nr 15—21.
Moral nr 3—4.
Nylænde nr 11—18.
Urd nr 9—40.
Wærn nr 1—4.
- Dansk:**
 Bog og Naal nr 6—8.
 Det ny Aarhundrede nr 1—2.
 Kvinden og Samfundet nr 11—21.
 Kvindernes Blad 27 maj—14 okt.
- Tysk:**
 Blätter des Badischen Frauenvereines nr 11—19.
 Die Frauenbewegung nr 11—19.
 Monatsbericht des Vereins christlicher Lehrerinnen nr 6—10.
 Neue Bahnen nr 11—19.
 Neues Frauenleben nr 6—9.
- Engelsk:**
 The English Woman's Review nr 3.
 The Nurses' Journal.
 The Nursing Record.
 The Woman's Journal nr 20—38.
- Fransk:**
 Bulletin de la société des Crèches-Juillet.
 La Femme nr 11—17.
 La Vie heureuse nr 6—9.
 L'Humanité nouvelle nr 48 (juin)—52 (oct.).
 Revue du Travail nr 5—8.

(Forts. från häft. 14.)

Böcker insända till Fredrika-Bremer-Förbundet.

- N. P. Pehrssons förlag:** *Convikas, Richard, Hem och hård.*
- W. Schultz:** *Kjellberg, C. M., Uppsala domkyrka. Stenhammar, Christian, Bilder ur riksdags- och hufvudstadslifvet.*
- Fr. Skoglund:** *Alrutz, Sydney, I vår tids lifsfrågor nr XXIX. Trine, Ralph, Waldo, Människan och djuren. Sick, Ingeborg, Maria, Högfjällsprästen. Prydz, Aevilde, Det förlovade landet. Gebhardt, W., Konsten att blifva energisk. Blink, Karl, Ur lifvet.*
- Svanbäck & Komp. förlag:** *Wahlenberg, Anna, Skomakarprinsessan, saga.*
- Teosofiska bokförlaget:** *Leadbeater, C. W., Teosofiens grunddrag.*
- Wahlström & Widstrand:** *van Eeden, Fredrik, Lille Johannes. Norden-skjöld, Erlend, Från högfjäll och urskogar. Conrad, Joseph, Fredlösa historier. Fries, S. A., Bibel och Babel, ett föredrag. Brierley, J., Vi och världsalltet. Spak, H. F., Gamstaholm. Strømmerstedt, Frithiof, John Ericsson, en dikteykel.*
- Enskilda sändningar:** *Gripenberg, Alexandra, Reformarbetet till förbättrandet af kvinnans ställning, III del. Holmberg, Teodor, Från skolsalen, h. 5. Styrelsen för Nordiska museet, Meddelanden från Nordiska museet. Raphael, Axel, Bostadsfrågan.*

Anmälan.

Dagny utkommer **1903** med 20 häften, utgörande minst 28 tryckark.

Priset för hel årgång:

För medlemmar af *Fredrika-Bremer-Förbundet* ... kr. 3.50.

För icke medlemmar af *Fredrika-Bremer-Förbundet* » 5.00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å *Fredrika-Bremer-Förbundets* byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller, medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å *Fredrika-Bremer-Förbundets* byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

Vademecum

var bland alla munvatten på hygieniska utställningen i Paris 1902 *det enda som erhöll högsta utmärkelse, Guldmedalj*, och detta i sin egenskap af »*antiseptiskt munvatten*» (antiseptique dentifrice).

Barnängens Tekniska Fabrik,

H. M:t Konungens hofleverantör
Stockholm.

Annonser för DAGNY

upptagas af

fröken Ingeborg Bergström, 31 Östermalmsgatan 31.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.

Rikstelefon 27 62.

Förbundets byrå öppen 11—4.

Allm. tel. 48 16.

*Fredrika-Bremer-Förbundets Sjuksköterskebyrå:
Tunnelgatan 25.*

Rikstelef. 68 98.

A. T. 82 11.